

ПРОБЛЕМИ ПОЕТИКИ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Олена МАТУШЕК

докторант

*Харківського національного
університету імені В. Каразіна*

УДК 821.161.2-5 Баранович.09

АМПЛІФІКАЦІЯ В ПРОПОВІДЯХ ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА

У статті досліджуються способи розгортання теми у проповідях Лазаря Барановича. Автор статті приходиться до висновку, що проповідник користується такими способами ампліфікації, як розширення євангельського сюжету, введення монологів дійових осіб, застосування текстових уточнень та повторів.

Ключові слова: риторика, ампліфікація, текст.

М. Гаспаров вказує на стійку байдужість християнської проповіді до питань композиції [10, 98]. Він зазначає, що „*проповіді Христа і Павла майже не підлягають композиційному аналізу, а є нагромадженням сентенцій*” [10, 98]. Процес адаптації античної риторики до потреб церкви почали Іван Золотоустий та Августин. Християнські проповідники активно використовували риторичу в XIII-XIV століттях, тоді й з’явилися нормативні твори з мистецтва проповідування (*ars predicandi*).

В Україні такі підручники для складання проповіді писалися в стінах Києво-Могилянської колегії. Один з тих, що дійшли до другої половини XIX століття, – „Наука, альбо способ зложення казанья” (1659) ректора Іоанікія Галятівського, другий – додаток до „Оратора” невідомого автора. Крім того, в Україні XVII століття були поширені підручники з курсів риторичу, поетичу та гомілетичу, що викладалися по всій Європі.

Наука про впорядкування винайдених завдяки інвенції доказів, засновків, цільового й логічного розпланування промови, організації матеріалу в залежності від його характеру й мети промови називається диспозицією [6, 65]. Цій частині риторики присвячували свої праці Е. Ульчінаїте [6], М. Королько [4], Д. Наливайко [14] та інші.

Пишучи про тексти Лазаря Барановича, В. Строев виділяє п'ять найрозповсюдженіших способів композиції його казань. Перший: виклад повністю підпорядкований плану євангельського читання [15, 477]. Він супроводжується розгортанням, поясненням і тлумаченням. Це здебільшого проповіді з „Меча духовного”. Другий спосіб: проповіді, що мають форму роздумів [15, 478]. Це, як правило, короткі казання. Третій спосіб: часто з початкового тексту виводиться якесь питання, відповідь на котре відводить від предмета проповіді („Слово на день первомученика Стефана”) [15, 478]. Кілька проповідей є у Барановича, побудованих на розділенні загальних понять („Слово на Різдво Богородиці”) [15, 479]. Рідко в основу проповіді Баранович кладе абстрактну логічну схему („Слово на Воздвиження”) [15, 480].

У своїй класифікації В. Строев звертає увагу на основні риторичні принципи, якими керується проповідник. А вони у тематичній проповіді спрямовані на переконання слухача або читача. Переконувати проповідник має в тому, що відноситься до хвали Божої та спасіння людини. Якщо мета гомілії – екзегетична, то казання – типово риторична. Основна частина так чи інакше пов'язана з розгортанням теми. А за нею зазвичай стоїть євангельське оповідання для недільних проповідей, а для казань на дні пам'яті святих – житіє або його уривок. М. Жилевські писав: *„Найкращі думки не можуть вплинути на аудиторію, якщо вони не розгорнуті”* [5, 60]. Розгортання у риториці пов'язане з поняттям ампліфікації, тобто риторичним поширенням та схематичним поділом думки, що міститься в темі.

Під ампліфікацією дослідники розуміють розширення, збільшення або зменшення теми. Техніки ампліфікації полягають у мовленні про щось по-

різному. Поширення теми відбувається чотирма способами. Це – збільшення, порівняння, роздум та кумуляція інвенційних складових [4, 75]. Микола Коссен у своїй риториці відводить місце для ампліфікації між інвенцією та диспозицією. До другого розділу риторики відносять ампліфікацію відомі автори XVII століття Радау та Калеріус. Радау розрізняє ампліфікацію слів і речей. Перша полягає у виборі відповідної лексики, а речова – на розширенні змісту за допомогою поважних думок. Коссен називає 12 способів ампліфікування промови: вираховування складових частин, виділення причин, супутні обставини, увиразнення, опис, гіпотипоза, градація, порівняння, увиразнення речей поважних, нагромадження доказів, деталей, обставин, корекція, нагромадження дефініцій [6, 128].

Нас ампліфікація цікавить як техніка текстопородження. Ми ставимо за завдання з'ясувати, як розширює тему, а відтак і розбудовує свої казання Лазар Баранович. За Ж. Сівеком, хороший поділ повинен виникати з предмета казання, мотта, тексту Святого Письма [5, 61].

Інвенційна ампліфікація, за Аристотелем, служить меті доведення чогось великого або малого, доброго чи злого, справедливого чи ні. Перший спосіб збільшення або зменшення речі Квінтіліан пов'язує з її називанням. Він радить прості імена замінювати більш виразними [12, 79].

Евангельське читання на Фомину неділю містить такі імена Божі: Ісус, Господь, Господь мій і Бог мій, Ісус Христос Син Божий [Іван. 20, зач. 65]. Усі вони стосуються другої особи Святої Трійці. У проповіді коло цих назв значно ширше: Воскреслий Спаситель (2 рази), Господь Ісус (1), Господь (22), Господь Бог наш (2), Христос (10), Бог (2), Ісус (3), „Пастырь добрый” (1), „Добрий Пастырь” (1), „Азь есмь дверь” (1), „Бог мой” (5), „Господь мой» (3), „Господь мой и Бог мой” (15), „побідитель естъ Левъ сый от коліна Іудова” (1), „Альфа и Омега” (2), „світ от світа” (1) [13, 18-23]. Розгортання матеріалу у проповіді пов'язане з перерахованими вище іменами.

Лазар Баранович підходить до евангельського матеріалу з питанням-сумнівом Томи у воскресінні Христа. Проповідь на Тожину неділю – це

розгорнута відповідь на проблему, поставлену в ексордіумі: „*Како Христос просвіти вірою Фому стого на нинішней проповіді научимся*” [13, 10 зв]. Сумніви Томи автор розв’язує текстовими „нетехнічними” аргументами. До таких Аристотель відносив закон, свідків, договори, допити та клятви [9, 137]. Роль свідка виконує Тома, з уст якого звучить ключова фраза: „Господь мой и Бог мой”. Ця внутрішньотекстова назва Ісуса друга за частотою вживання у казанні. Це – свідоцтво Томи, визнання ним Ісуса як Господа і Бога, де два Божі статуси вжиті як синоніми. Визнання Ісуса Томою повторюється як євангельською фразою, так і її трансформацією за допомогою цитати з 61 псалма: „*Сію Фома рукою в ребрах его осяза, исповідуя: ибо Той Бог Мой и Спась мой, Заступник мой...*” [13, 14 зв]. І основна формула, і формула-замінник визначають Господа через ставлення того, хто говорить до Нього.

Тричленний поділ промови інколи розростається до чотиричленного (нарація ділилася на повісткування (narratio) і розробку (tractatio)). Повісткування викладало предмет в логічній послідовності, а розробки давали доводи для цієї послідовності у суперечливих пунктах. Розробка у Барановича пов’язана з зіштовхуванням двох точок зору – автора (вона співпадає з точкою зору євангеліста) та супротивника. Формально ним виступає апостол Тома, а фактично будь-хто зі слухачів, що сумніваються. Думку суперника проповідник спростовує (refutatio) за допомогою прецедентних прикладів, причому вони співпадають у темі (віра-невіра), актантах (апостоли) та результаті (від невіри до віри). Баранович згадує історію приходу до християнства апостола Павла і маловір’я апостола Петра.

У Лазаря Барановича повісткування спирається на хронологію євангельської нарації. Але це не простий переказ, а художній перифраз. „Якщо хочеш розширити матерію, зроби наступні кроки: нехай речення змінює шати, одягаючись то в одне, то в друге” [1, 29]. Віра у проповіді пов’язується з образом світла. Тома називає Ісуса „світ от світа” [13, 11 зв]. Ця назва заглиблена в євангельську традицію (світло [Іван 1:8], світло світу

[Іван 8:12], Світло істинне [Іван 1:9]), але безпосереднє її джерело – другий член Символа Віри. Вона вказує на причину і водночас ампліфікаційно збільшує ступенем вияву ознаки. Фактично щодо цієї метафори переосмислюються й переназиваються актанти й дії передтексту. Передусім автор вмикає візуальний код: „*Мене світ віри остави*” [13, 11 зв], – говорить Тома. Він звертається до Ісуса з проханням: „*просвіти внутрішні очі*” [13, 10 зв]. Увірування дорівнює просвітленню. Процес пізнання Бога у тексті також пов’язується з метафорою читання. Відповідно, проповідник вмикає контекстуально потрібний код: Бога він називає Альфа і Омега, „*яко с тіх слово Божіє ся слагаст*” [13, 14], а процес осягнення Бога – читанням. І в Старому, і в Новому Заповітах у божих іменах відображена теологія. Одкровення імені Божого зафіксоване у книзі Вихід: „*І сказав Бог Мойсееві: „Я Той, що є”. І сказав: „Отак скажеш Ізраїлевим синам: Суцїй послав мене до вас*” [Вихід 3: 14].

В Одкровенні Івана Богослова в кінці пролога у пророцькому оракулі є божественне самопроголошення: „*Я є Альфа і Омега, говорю Господь, котрий є, і був, і буде Вседержитель*” [Од. 1: 8]. У кінці всіх видінь Івана є ще одне подібне самопроголошення: „*Я є Альфа і Омега, початок і кінець*” [Од. 21: 6]. Ці дві самоназви Бога відповідають двом самоназвам Ісуса Христа: „*Я є перший і останній*” [Од.1: 17], „*Я є альфа і омега, перший і останній, початок і кінець*” [Од. 22:13]. Отже, Іван акцентує, що Бог є початком, тобто першоосновою буття [17]. Разом з тим, він є й кінцевою метою буття. Він – початок і кінець історії. За Одкровенням, вислів Альфа і Омега є грецькою транслітерацією божественного імені Ягве [17]. Еквівалентна формула до Альфа і Омега – Початок і Кінець. У грецькій філософії вона використовується для позначення вищого божества (Йосиф Флавій) [17]. У тлумаченні архієпископа Альфа означає Господь, тобто початок („начальство”); Омега – Бог мій – тобто кінець. „*Гля Господь мой, исповідуєт Христово челоуїчество; гля Бог мой, исповідуєт и его Божество*”, – пише Баранович [13, 14]. Оригінальність цієї накладки Божих

імен можна оцінити на фоні „Тлумачення на Апокаліпсис” Євсевія Кесарійського. Автор неодноразово підкреслює: *„Альфа і Омега означає, що від початку немає старішого за нього, так і владі його і Божественному царству не буде кінця. Христос є Альфа і Омега, як перший по божеству і останній по людськості”* [8].

Промова Томи до Ісуса містить ще одну назву Ісуса з Одкровення. У первісному контексті Лев з коліна Юдиного має відкрити книгу за сімома печатками. Іван Богослов дізнається про це через провіщення старця. Тома у проповіді говорить про перемогу Лева з коліна Юди як про божественне одкровення, що сталося через доторкання до Його рани.

У казанні більше 20 разів повторюється назва Господь. Така частота вживання цього імені Божого характерна тільки для Одкровення Івана Богослова. Грецькою це слово звучить як κυριος, що позначало людину і вказувало на її перевагу щодо інших. З другого боку, воно було грецьким перекладом єврейського імені Божого (Ягве) [2, 54]. У євангеліях це слово вживається для позначення Бога [2, 54]. *„Четвертий з євангелістів ... хотів показати, що Ісус був істинно пізнаний Господом лише в результаті зустрічі учнів з Воскреслим”* [3, 188]. У апостола Павла це один з найчастіше вживаних християнських титулів [3, 188]. Отже, цей термін в НЗ вказував на божественність Ісуса. Слово Бог зустрічається у проповіді двічі з посиленнями на псалми.

За євангельським читанням зустріч Христа й апостолів відбувається в кімнаті з зачиненими дверима. Ця другорядна обставина стала предметом рефлексій у проповіді. Проповідник використав євангельську самоназву Ісуса „Я є двері” з найближчого контексту. За євангелістом, Ісус є дверима, що ведуть на пасовиська, де роздаються Божі дари [Ів. 10: 9]. Лазар Баранович грає на контрасті та протиставленні відкритості-закритості: *„Не требует отвержения дверей иных никоих же, сгда сам есть отверстими уже довольні дверми”* [12].

На цьому автор не вичерпує контексту, а підключає ще одну притчу з Євангелія від Івана – про Доброго Пастиря. У другій частині притчі [Ів.10: 11-13] Ісус так називає себе. Тут увиразнюється його жертва за овець. Ця частина має сотеріологічний та еклезіологічний характер, що чудово розумів і актуалізував чернігівський архієпископ, уподібнивши апостолів до овець: *„Сицевий добрый Пастыр обрете вся овца своя яже по поражении его быша распужены, обрете всіх Учениковъ своихъ вкупи.... ”* [13, 12 зв]. Формула „Азь есмь” пов’язана з христологією євангеліста Івана. За її допомогою Ісус називає себе. Він – хліб, вода, світло, істина й життя. Ця формула підкреслює божественність Ісуса. Вважається, що вона – алюзія на священне Боже ім’я, яке в Івана вживається з предикатами. З них Лазар Баранович вибрав лише два – двері та добрий пастир. Божими іменем можна вважати й трансформовану цитату з Книги Ісаї. Старозаповітний пророк характеризує всемогутність Бога описовими формулами: *„Хто води помірвав своєю долонею, а н’ядею вимірвав небо, і третиною обняв тил землі, і гори ті зважив вагою, а взгир’я – шальками? ”* [Іс.40:12]. За ним, Лазарем Барановичем в уста Ісуса вкладає дефініцію: *„Да познавши, яко азь есмь изміривый горстю землю”* [13, 13].

Христос – один із найбільш знаних титулів Ісуса. З грецької це слово означає „помазаник”. У Павла цей термін позначає Месію, він у посланнях використовується як друге ім’я Ісуса. В текстах апостола він вживається тоді, коли йдеться про смерть і воскресіння Христа [3, 832]. Назва Христос виводиться у проповіді з христології апостола Павла. Автор робить це за допомогою цитати з неназваного послання апостола: *„Живет во мні Христос”* [13, 11]. Лазар Баранович в основному вживає це ім’я як присвійний прикметник: „ученицы Христовы, язвы Христовы, тілі Христовом, Воскресении Христовом, язв Хритовых, персехъ Христовыхъ” та ін. В основному вони пов’язані з темою страждань та Воскресіння.

Ісус – євангельське ім’я, що вживається, коли йдеться про діяльність Христа. Так називає Його чернігівський архієпископ, згадуючи про першу

Його зустріч з апостолами після Воскресіння [13, 10 зв]. „*Язвы Господа Ісуса на тілі своємъ ношу*”, – цитує Баранович апостола Павла. Окрім того, проповідник вживає щодо Ісуса назву Спаситель [13, 10]. Вважається, що вона з'явилася під впливом елліністичних релігій [11, 349]. Є вона і в останніх посланнях апостола Павла [Тит. 1:4; 2:13; 3:6; 2 Тим. 1:10]. Спаситель – це Той, хто рятує людство з полону первородного гріха. Цією назвою казnodія задає основні параметри образу Бога у своєму тексті, оскільки вживає його двічі на початку проповіді від себе без посилань на авторитетних попередників.

Прикметно, що всі назви щодо Ісуса у проповіді є Божими іменами. Кожне з них підключає до казання свій первинний контекст. Здебільшого це - Євангеліє від Івана та Одкровення Івана Богослова.

Вважається, що регулярність повтору вказує на семантичну значимість елемента. Передостаннє речення проповіді – „*да віруете, яко Ісус єсть Христос Сынъ Божій: и да віруюци живот имате о Имени его*” [13, 16 зв] – конденсує зміст усього тексту, виражаючи зміст Символа віри. Імена Божі, повторюючись у тексті в різних варіантах, вказують не просто на головного героя проповіді, а відіграють ключову роль у розкритті теми воскресіння і спасіння людства. Кожне з них – аргумент реципієнту щодо віри в Ісуса як боголюдини. Кожне з них уточнює значення, котрі суттєві не тільки для тексту, але й для християнської культури взагалі. Таким чином, повтор імені у тексті проповіді має функцію не тільки збільшення предмета промови, але й виступає засобом переконання аудиторії. Природа та якості Бога представлені у тексті через багатство найменувань, що відображають різні аспекти Божества. Окрім того, імена Божі сплітають у тексті ізотопічну сітку, що є засобом зв'язності тексту.

В основу нарації свого „Слова на третю неділю по Пасці про мироносиць” Лазар Баранович кладе євангельський уривок, що зачитується на літургії. На початку проповіді він дає його координати: Євангеліє від Марка, розділ 16, зачало 70. Епіграф до тексту в загальних рисах формулює

його тему: „*Марія Магдалина, и Марія Яковля, и Саломи купиша Аромата, да пришедшее помажут Исуса*” [13, 17].

Оскільки ми маємо справу з нарративним передтекстом, вважаємо за можливе використати відповідний методологічний підхід. Щодо наративу Х.А. Гарсія Ланда виділяє три рівні „аналізу літературного тексту”: 1) нарративний дискурс; 2) історія; 3) дія [16, 152]. При цьому дія – це послідовність подій, про які повідується. Історія – це „зображення дії”. Дискурс – це „зображення” „історії” [16, 153]. Для проповіді євангельська історія – основа дискурсу. Вони співвідносяться як фабула й сюжет чи як історія й дискурс. Літургійне читання про жінок мироносиць вміщує таку послідовність подій: Марія Магдалина, Марія Якова і Саломея, купили аромати, щоб помазати Ісуса. Прийшли до гробу вранці, турбуючись, хто відвалить їм камінь. І побачили, що камінь відвалений. Увійшовши до гробу, вони побачили юнака в білому одязі, що сидів праворуч. Жінки злякалися. Він сказав їм: „Не лякайтеся. Шукаєте Ісуса розп’ятого? – Він воскрес. Тут його немає. Це місце, де його поклали. Йдіть і скажіть його учням, і Петрові, щоб ішли в Галілею побачити Його”. І вийшовши, втікали від гробу з трепетом і жахом. І нікому нічого не сказали, бо боялися. У казанні євангельський уривок розростається від п’яти складних речень до тексту на 13 сторінок. Автор застосовує типові для своєї казnodійської практики способи розгортання теми.

Передусім сюжет нарощується, як спочатку, так і в кінці. Роль експозиції виконує згадка про смерть Спасителя. Лазар Баранович звертається до елементів жанру напутнього гімну божеству. У таких текстах замальовується місце, з якого йде і куди прибуває божество. Відхід Ісуса до царства мертвих відтворено в алегоричний спосіб: через початок притчі про десять мин з Євангелія від Луки. За сюжетом, якийсь чоловік, йдучи в далекий край, роздає майно рабам: одному - десять, другому – п’ять, а третьому – 1 мину. Притчова нарація дає можливість проповіднику показати ключові концепти смерті й воскресіння Христа. Фрази з Євангелія від Луки

уточнюються проповідником: „*Чловік добра рода, Сынъ Вышняго благаго токмо єдинаго Бога, иже отишоль бі на страну далече, прияти собі царство: сніде в преисподнюю стараны земля. Заповідя: куплю дійте, дондеже прїду*” [13, 17]. З виповнення наказу починається оповідання про жінок-мироносиць, які „купиша ароматы”. Тобто автор вводить не просто попередню дію, а вписує її в текст як причину наступних.

У проповіді євангельський передтекст послідовно розсипається на цитати, які скріплюють проповідь хронологічно. Основна частина також починається притчовою нарацією. Та сама історія хресної смерті Ісуса подана через притчу про милосердного самарянина, в якій постраждалий – Христос – йшов до Єрусалима, несучи хрест, і страждав між двома розбійниками. Учні, подібно до священника та левита, залишають його. Натомість до милосердного самарянина прирівнюються Йосиф, Никодим та жінки-мироносиці. Також Лазар Баранович порівнює мироносиць з мудрими дівами, що приготували світильники з єлеєм.

Ще один типовий для проповідницького дискурсу Барановича засіб – монологи й діалоги дійових осіб. Переказуючи текст, автор додає до євангельського сюжету ще одну дію: „*приходять, рыдающе*” [13, 18 зв], що дозволяє йому ввести до нарації плач мироносиць за мертвим Ісусом. Ключова в ціннісному плані частина проповіді – монолог Ангела. Це сповіщення мироносицям про найбільш таємничу містерію християнства подане через протиставлення гробу земного й престолу небесного [13, 20 зв]. Причому Баранович теологічно виводить формулу виправдання жінки в історії спасіння: „*Женскій поль первіс принесе мужескому в Раи смерть; женскій такожде имат первіс принести сму ныне от гроба вість живота*” [13, 21 зв]. Завершується нарація історією про загублену драхму. Вона спрямована від Ісуса до мироносиць.

Ще Квінтіліан визначав як засіб збільшення матеріалу набір „думок і висловів, що означають те саме” [12, 81]. Акцентуючи на меті приходу жінок (помазати миром) та засобі для її досягнення (миро), автор вводить

прецедентні випадки з тими ж суб'єктом та об'єктом дії – Ісусом та Марією Магдалиною, коли вона після воскресіння Лазаря змастила миром Його голову. Проповідник також паралелізує подію поклоніння трьох волхвів, серед дарів яких було й миро, маленькому Ісусу та приходу трьох жінок для Його миропомазання. Тут звернено увагу на супутні обставини: перших привела зірка, других – сонце.

Лазарю Барановичу здалося, що ланцюжок подій мікросюжету про мирносиць у Марка не є завершеним. Оповіданню бракувало виповнення наказу Ангела. Розв'язку передтексту проповідник заповнює з Євангелія від Матвія, нагадавши, що жінки зустріли Ісуса і почули від нього привітання: „Радуйтеся!” При цьому мирносиці прирівнюються до мудрих дів, що зустрічали зі світильниками Жениха. У кінці проповіді казnodія повертається до пропозицій, виражених у вступі (з Євангелія від Луки). „*Торгуйте, аж поки вернуся*” [Лк. 19: 13], – сказав чоловік, відходячи в далекий край. У проповіді ключовий наказ-побажання виражений словосполученням „куплю дійте, дондеже приду” [13, 17]. Його виконання пов'язується архієпископом з радістю зустрічі воскреслого Ісуса мирносицями: „*не погубиша бо мирносицы купли своего мира, но на ней приобретоша: не помазаша бо слезьмъ своимъ изливаемымъ съ слезами мертвого Иисуса, но с нимъ обретоша его помазанного слезм Божиимъ радостнымъ живаго*” [13, 22 зв].

Таким чином, розгортання й нарощування матеріалу у проповіді відбувається за рахунок розширення й уточнення євангельського сюжету, введення монологів та семантично тотожних історій в плані засобів, актантів або дій. При цьому активно залучається євангельський контекст як метатекст. Особливо часто Лазар Баранович використовує в своєму дискурсі притчі як означник, надаючи їм нового смислу в означуваному. Можна стверджувати, що проповіді чернігівського архієпископа були христоцентричними, як і євангелія. Для цих текстів була характерна дихотомічна альтернатива „хронологія – логічна рубрикація”, хоча в проповідях на недільні євангелія вона досить м'яко виражена. Усі ці ознаки дозволяють стверджувати, що

перед нами не гомілія, а тематична проповідь, у якій проповідник довільно модифікує вихідний текст.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Gotfryd z Vinsauf (De Vino Salvo). Nowa poetyka (Poetria nova) / Gotfryd z Vinsauf; [przekład z łac. Dorota Gacka].* – Warszawa: IBL, 2007. – 174 s. – (Bibliotheca Litterarum Medii Aevi Artes-Opera, nr 1).
2. *Hurtalo L.W. Бог / L.W. Hurtalo // Словарь Нового Завета / [под. ред. Джозеля Грина и др.].* – М.: Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2010. (Серия «Современная библеистика»). – Т. 1: Иисус и Евангелия. – 2010. – С. 53 – 58.
3. *Hurtalo L.W. Господь / L.W. Hurtalo, B. Witherington // Словарь Нового Завета / [под. ред. Крейга Эванса, Ральфа Мартина и Даниэля Рейда].* – М.: Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2010. – (Серия «Современная библеистика»). – Т. 2: Мир Нового Завета. – 2010. – С. 188 – 202.
4. *Korolko M. Sztuka retoryki: Przewodnik encyklopedyczny / Mirosław Korolko.* – Warszawa: Wiedza powszechna, 1990. – 313 s.
5. *Siwek G. Przepowiadać skuteczniej. Elementy retoryki kaznodziejskiej / O. Gerard Siwek CSsR.* – Kraków, 1992. – 216 s.
6. *Ulcinaite E. Teoria retoryczna w Polsce i na Litwie w XVII wieku. Próba rekonstrukcji schematu retorycznego / Eugenija Ulcinaite.* – Wrocław : Wyd-wo PAN, 1984. – 217 s.
7. *Witherington B. Христос / B. Witherington // Словарь Нового Завета / [под. ред. Крейга Эванса, Ральфа Мартина и Даниэля Рейда].* – М.: Библейско-Богословский институт св. апостола Андрея, 2010. – (Серия «Современная библеистика»). – Т. 2.: Мир Нового Завета. – 2010. – С. 831–838.

8. *Андрей Кесарийский*, св. Толкование на Апокалипсис святого Иоанна Богослова [Электронный ресурс] / Святой Андрей Кесарийский // <http://apokalypsis.ru/sv.-andrey-kesariyskiy/index.php>

9. *Аристотель*. Риторика / Аристотель; [пер. с древнегр. Н. Платоновой] // Поэтика; Риторика; О душе . – М.: Мир книги, Литература, 2007. – С. 63 – 280.

10. *Гаспаров М.Л.* Средневековые латинские поэтики в системе средневековой грамматики и поэтики / М.Л. Гаспаров // Проблемы литературной теории в Византии и латинском средневековье. – М.: Наука, 1986. – С. 91 – 169.

11. *Исус Христос* // Словник біблійного богослов'я / [під ред. Ксав'є Леон- Дюфура та ін]. – Львів, 1996. – С. 344 – 353.

12. *Квинтилиан*. О распространении, или увеличении и уменьшении вещей словом / Квинтилиан Марк Фабий; [пер. с лат. А. Никольского] // Двенадцать книг риторических наставлений. – Спб.: Тип. Имп. РА, 1834. – Ч. 2. – С. 78 – 91.

13. *Лазар Баранович*. Меч духовный / Лазар Баранович. – К.: Друкарня Києво-Печер. лаври, 1666. – 28 + 764 + 3 с.

14. *Наливайко Д.* Українські поетики й риторики доби бароко: генеза і типологія літературно-типологічного мислення / Д. Наливайко // Теорія літератури й компаративістика. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2006. – С. 139 – 161.

15. *Строев В.* Лазарь Баранович, архиепископ Черниговский и его проповеди / В. Строев // Черниговские епархиальные известия. – 1876. – № 16. – С. 472 – 480.

16. *Шмид В.* Нарратология / Вольф Шмид. – [3-е изд.]. – Москва: Языки славянской культуры, 2008. – 304 с. – (Коммуникативные стратегии культуры).

17. *Яннуарий Івлиев*, арх. Имена Божии в Откровении [Электронный ресурс] / архимандрит Яннуарий // http://azbyka.ru/ivliev/imena_bozhii_v_otkrovenii-all.shtml

Аннотация

Матушек Елена. Амплификация в проповедях Лазаря Барановича

В этой статье исследуются способы развития темы в проповедях Лазаря Барановича. Автор статьи приходит к выводу, что проповедник использует такие способы амплификации, как расширение евангельского сюжета, введение монологов действующих лиц, текстовые уточнения и повторы.

Ключевые слова: риторика, амплификация, текст.

Summary

Matushek Olena. Amplification in Lazar Baranovych's sermons

The methods of expatiation of sermon's subject are investigated in this article. The author went to conclusion, that the preacher used such ways of amplification as enriching Gospel's story by acts, monologues actors, making definitions more precise, using different names of God and semantically identical words and stories.

Key words: rhetoric, sermon, amplification, text.

Олена ДВУЛИЧАНСЬКА

аспірант

*Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка*

УДК 821.161.2. – 31.09+929 Яворівський

ЖАНРОВІ ТА МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ АНТИВОЄННИХ МОТИВІВ У РАННІЙ ПРОЗІ В. ЯВОРІВСЬКОГО

У статті розглядається жанрові та мовно-стилістичні засоби відображення антивоєнних мотивів у ранніх художніх творах В. Яворівського. Основа увага сконцентрована на особливостях світосприйняття та характеротворення героїв, які є своєрідними носіями означених мотивів. Автор статті робить висновок, що осмислення наслідків війни відзначається індивідуальним підходом письменника до долі окремої особистості, що найчастіше розкривається через внутрішні монологи, авторські коментарі, самохарактеристики, насичені колоритними зображально-виражальними засобами.

Ключові слова: мотив, жанр, метафора, символ, хронотоп.